

Pozitív múltszemléletet!

1979

Pozitív múltszemléletet! Elődeink munkásságában a „jót” kívánjuk megkeresni. Azt, ami felhasználható egy emberibb jelen- és jövőkép felrajzolásához.

Nem, nem a kritikátlan eszménye vezet bennünket. Hiszen amikor kiemelek a múltból valamit, s felhasználom, akkor minősítem azt is, amit felhasználhatatlannak tartok. Nem, mi nem írunk látványos, magunkat mutogató elleniratokat, provokálunk napi vitákat, nem élvezük a szellemi és fizikai pofonokat. Mi a múltunkból egyszerűen más méltatunk, mint kollégáink. És ezzel más, követni érdemes példákat állítunk napjaink társadalmá elé – mondtuk 1979-ben az első História Klub rendezvényén, a Nemzeti Múzeum nagytermében összegyűlt sok száznyi tömegnek. Mi méltatóan szólunk a magyar történelem úgynevezett polgári örökségéről politikában, kultúrában egyaránt. Méltatjuk a régi történetírókat, akiket 1949-ben eltávolítottak. Méltatjuk a régi középosztályt, amelyik a 19. század második felétől megszervezte a Kárpát-medencében élő népek életkereteit, az államigazgatást, a termelést, a kereskedést, megtanította a parasztot, a munkást, a tisztviselő gyermekét írni-olvasni és a kultúrát élvezni. S akiket kiátkoztak a proletárdiktatúra szellemében. Megmutatjuk a paraszti és a munkás szakértelem társadalmát megtartó voltát, méltatjuk azokat, akiket 1950-ben lekulákoztak, lemunkásarisztokratáztak. Elfogadjuk – így mi –, hogy az „osztály és nemzet” viszonyáról, a történelem „nemzeti látószögé”-ről folyó viták fontos korosztály-érzéseket fogalmaznak meg. Belesűrűsödtek a háború keltette, a felelősségkeresésből származó, az urbánus-népies hagyományokban gyökerező ellentétek, és fel-felszakadt a már '56-ban egyszer felszínre tört politikai alternatívák küzdelme is. De a mi korosztályunkat a valódi nemzeti konfliktusok érdeklik – mondtuk. Ezért fordulunk a szovjet zónában élő magyarság sorskérdései felé: Trianon, az asszimiláció, a nemzeti középosztály, az állami önállóság témái felé. Szerintünk a modern magyar nemzet nem az, amit támadnak egyik oldalon az osztályharc igézetében élők. És a modern magyar nemzet nem az – a romantikus történetírás által élénk rajzolt nemesi nemzet –, amit védenek nemzeti hagyományként a másik oldalon. Nem támadtuk, kritizáltuk idősebb kollégáinkat, barátainkat, kik az „osztályharc-nemzet”-vitákban egymást sértegetve emésztették. Csak egyszerűen más kívánunk kezdeményezni, *más utat törni.*

1979-ben e mondatokkal csalódást keltettünk. A hangadók, a lázaszeműek – akik a magyar történelemben hol egyik, hol másik oldalán hajszolták a forradalmiságot – megalkuvásnak mondták e magatartást.

1980

Új történetírói magatartásformát kerestünk és keresünk. Kezünkben a történelem ismerete nem arra eszköz, hogy elődeinket félreállítsuk, letapossuk.

Elegünk volt az öncélú „kritikai elméletekből”. A „nem”, a „tagadás” önmagában nem lehet értelmiségi politikai program. A magyar értelmiségben különösen erős a kritikai szellem. Talán azért is, mert a diktatúrák rendszerek nem viselték el a kritikát, s a „kritika” már az

Folytatás a 26. oldalon

TARTALOM

● Glatz Ferenc: Pozitív múltszemlélet!	2
● Vékony Gábor: Fűtés az őskorban	3
● Biró Mária: Fűtésrendszerek az ókori Rómában	6
● Kubinyi András: A szobafűtés kezdete	9
● Váczy Péter: Kemence a honfoglalóknál	11
● Endrei Walter: Kémény, kályha, szobafűtés	12
● Knézy Judit: Paraszti fűtő-, sütő-, főzőberendezések az újkorban	15
● Stefány Judit: Mire jó a kemence?	16
● B. Gál Edit: Kastélyok, fogadók a 18. században	21
● K. É: Fűtőberendezések, kályhák	24
● Kovács Éva: Iskolák fűtése	28
● Ráday Mihály: A Parlament fűtése	30
● Frisnyák Zsuzsa: A vonatfűtés	32

Történelem az iskolában

● Glatz Ferenc: Nacionalizmus, nemzetállam, nemzeti középosztály	34
--	----

Figyelő

● Juhász Gyula: A lengyel kérdés a második világháborúban. Katyni dokumentumok	38
● Horst Haselsteiner: Közép-Európa és a föderalizmus mint rendező elv	40
● Erényi Tibor: Zsidóság a Monarchiában	46
● Kákósy László: Vallási társulások az ókori Egyiptomban	48
● Kertész István: A mámor istenének hódoló	50

Műhely

● Ormos Mária: A Hitler-életrajz buktatói	52
---	----

Életutak

● Egyed Ákos: Mikó Imre	54
-------------------------	----

Kalászatok

● Sipos Péter: Mindszenty - antiszemitizmus, 1944	57
● Gergely Jenő: „A Szentírás szava a Párt szava”!	60

Nyílt tér

● Murányi Gábor: Biztonsági Tanács és Magyarország	62
● Bozó Gyula: Egyetemisták demonstrációja 1956. október 6-án	62
● Szakály Ferenc: Öröknaptár	65

Életképek, hétköznapiak

● Varga Éva: Hogyan írjunk szerelmes levelet?	66
---	----

História

Szerkesztő: GLATZ FERENC

A szerkesztőség tagjai: KERTÉSZ ISTVÁN, SIPOS PÉTER, SZAKÁLY FERENC, VÖRÖS KÁROLY

Munkatársak: Demeter Zsuzsanna, Stemplerné Balog Ilona (kép), Kovács Éva (szöveg), Horváth Imre (számítógépes tördelés)

Felelős kiadó: História Alapítvány
Elnök: Niederhauser Emil
Szerkesztőség: 1014 Budapest, Úri u. 53.
Telefon: 156-0457 Levélcím: Pf 9. Bp. 1250
A História Alapítvány bankszámlaszáma:
501-012539-4 OTP Bp., I. Ker. Alagút u. 3.

Szedés, tördelés: MTA TTI Kiadványcsoportja
Vezető: Burucs Kornélia
Készült a Veszprémi Nyomda Kft-nél
Veszprém, Órház u. 38.
Felelős vezető: Fekete István igazgató

Terjeszti: a Magyar Posta
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál és a Helírnél, 1900 Budapest, Lehel u. 10/a közvetlenül vagy postautalványon

Megjelenik évente tízszer.
Előfizetési díj: fél évre 175 Ft, 1 évre 350 Ft
Külföldön terjeszti a KULTÚRA Külkereskedelmi Vállalat Budapest, Pf. 149. H-1389

HU ISSN 01392409. Index: 25384
Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza!

Pozitív múltszemlélet!

Folytatás a 2. oldalról

ellenállás egyik formája is lett. De kevés az építés szelleme, s kevés az erő, az elszántság a kivitelre. A História egy kísérlet: új ötletek csíholására, leleménnyel megteremteni a „mást építés” lehetőségét – így a nyolcvanas években.

Értékeljük a nyolcvanas évek nagy kísérleteit: a világ-történelemben a „trendek” érvényesülésének kimutatására, s az ezzel párosuló gazdasági alapú történelemmagyarázat megújulására. Tanultunk belőle, legjobb barátaink munkásságából. De bennünket már az érdekelt: hogyan találja meg az egyén a helyét a kollektív eszméktől és az állami adminisztráció omnipotenciájától uralt modern világban. A „polgár”, az „egyes” életét, az egyszer leélhető életet helyezzük a történeti érdeklődés középpontjába – mondtuk. Jelenítjük meg a napi életkereteket: a családi, baráti örömeket, bánatokat megélő, a maga környezetét szorgosan alakítgató embert, az eszközteremtő és a környezetét pusztító embert. Nem tagadjuk a nagy ívű összefüggésekben, társadalmi rendszerekben élő történeti és politikai gondolkodás fontosságát, de meg kell ismerni a nagy összefüggések szenvedő alanyát, a köznapiságban helyét kereső egyént. Elegünk volt az ideológiákból, a doktrínákból – mondtuk magunknak. Minden politikának, gazdasági elméletnek egyetlen mércéje lehet: mennyire biztosítja az egyén szabad kibontakozását, egyén és közösség harmóniáját. A világmindenségben magát elhelyező ember érdekelt bennünket, amikor az egyházak, a vallások közösséget megtartó szerepét igyekeztünk bemutatni. Ember és környezet szerves egymással élése foglalkoztatott bennünket, amikor a víz felhasználását, majd az oktalan természetátalakításokat tártuk a közgondolkodás elé. Beszéltünk a „biotörténelem” mint történeti, politikai szempont sürgető korszerűségéről. (Más kérdés, hogy a politikai adminisztráció szempontjai mennyire követhették vagy – az ő szemükkel tekintve – tartották haszontalannak elképzeléseinket.)

1993

Nem hirdettünk és hirdettünk ellenprogramokat, mondtuk a nyolcvanas években, és mondjuk ma is. Kedves filozófus, világban művelődött barátaink a politikai rendszerváltástól egy magyar „Historikerstreit”-et, átértékelő vitát várnak. Ez így szokott történni: az új politika megteremti a maga történeti előképét. Elvárja a történészeketől, hogy a régi elméleteket, téziseket dobják félre. De vajon nem indult meg az elmúlt évtizedben egy szükséges korrekció a történelem-képben? – kérdezzük mi. Vajon a rendszerváltás nem kezdődött meg a történeti gondolkodásban egy-két évtizeddel ezelőtt? Monográfiákban, TV-, rádióműsorokban, folyóiratokban? Az, hogy a történetírás egy része megtagadta az engedelmességet az ideológiai apparátusnak, s hogy az apparátus egy része maga is elviselte, vagy egyesek éppen támogatták a történeti korrekciót – lehet tagadni?

Egyébként is. Ha szükség van átértékelésre, akkor nem azon a téren, amit a politikai adminisztrációk elvárnak tőlünk: nem a különböző pártpolitikák előképének megte-

remtésére van szükség. Nem arra, hogy most egyszerűen átminősítsük az újkori történelem szereplőit. Azok szerepének reális, pártpolitikától mentes bemutatására van szükség – mondtuk évtizeddel ezelőtt. S most hozzátesszük: a több párt megkövetelte torzítás esetleg ugyanolyan káros lehet, mint az egypárti követelmények. Ha szükség van átértékelésre, akkor a történetírásnak, mint szakmának, elaggott szempontjait kell megkérdőjelezni. S most a baráti vitában évtizede hajtogatott kérdéseinket ismételtük. Lépést tartunk-e az új ismeretközlési eszközök nyújtotta lehetőségekkel: a televízió, a mozi nyújtotta mozgókép-ábrázolás, a rádió nyújtotta hangjáték lehetőségeivel? Ha a történészek nem tanulnak meg az új műfajokban (film, hangjáték) alkotni, s továbbra is csak az írásnál maradnak, mint ismeretközlési formánál, a szakma elveszti pozícióit a társadalomban. Vajon módszertanilag felkészült-e arra a történetírás, hogy ezeket az új ismeretközlő eszközöket birtokba vegye? Egész módszertani felkészültségünkől hiányzik a tárgyi kultúra, a napi életkörülmények emlékbélyegének kritikai készsége. Márpedig a filmszalagon vagy hangszalagon meg kell jelenítenünk a kor valós életkörülményeit. Lakószobákat, utcaképeket rekonstruálni, hús-vér emberek vágyait, beszédstílusát, értékrendjét. Vajon lépést tart-e a történetírás a társadalom történeti kíváncsiságával? A Glóbusz méretű jelen-problémák eredetükben magyarázatra várnak. – A szegénység, a nemek helyzete, a környezetpusztulás veszélye, az energia elfogyásának réme stb. szét kell feszítse a nemzeti-állami, vagy az elvonatkoztatott gazdasági trendekben, törvényszerűségeken könyveit író történettudomány gondolkodási abroncsait. Lemaradás, lemaradás... Nemcsak itthon, de a szakmában világszerte.

„Önkritikus történetírás” – írtuk 14 esztendővel ezelőtt ugyanezen kérdésekről a História hasábjain. Nem a másra mutogatás kritikája, hanem önkritika. Nem tagadjuk, e történetírói magatartásforma egyben újpolitikai-erkölcsi magatartásforma keresése is. Úgy hajtani végre „rendszerváltást”, hogy az új erőforrásává váljék a réginek minden használható eleme. Nem azt kutatni az emberekben, múltjukban, ami ma már használhatatlan. Hanem kutatni azt, hogy mi az, mi felhasználható.

*

Pozitív múltszemlélet! A történelem ismerete nem arra esz-köz, hogy mai tehetetlenségünket magyarázzuk. Nem arra esz-köz, hogy elődeinkre mutogatva állítsuk: törvényszerűek mai nehézségeink, mert elődeink mindent elrontottak – mondtuk 1989-ben a rendszerváltás felgyorsulásának évében. A proletárdiktatúrás ötvenes évek belső gyengesége volt, hogy hurrá-optimizmusának csődjét látva, mindenért a felelősséget az 1945 előtti Magyarország, a Horthy-korra hárította. A Kádár-rendszerben is akkor idézték előszeretettel a régi Magyarország és az ötvenes évek bűneit, ha nem tudtak az ígért módon úrrá lenni a nehézségeken. S most a hagyományos recepthez nyúlunk ismét: minden baj okául az elmúlt 40 évet nevezzük meg. Hisztérikus önátértékelésbe, öngazolásba kergetve a nemzetet. Ahogy kergettük 40 évvel ezelőtt a korábbi generációkat...

GLATZ FERENC